

Mogući neuspeh NE Belene i zabluda o budućnosti elektrana na ugalj deo su glavnih problema u bugarskom energetsom sektoru. Teško je zamisliti da bugarske vlasti nemaju stvarnu predstavu u kakav ćorsokak je dospela bugarska energetika. Ali u interesu pravičnosti treba pomenuti neke neporecive uspehe vlade u periodu 2017-2019, kada su započele brojne, iako stidljive, tržišne reforme - pokretanje berzi električne energije i gasa i razvoj njihovih platformi, naponi u pravcu diversifikacije u snabdevanju prirodnim gasom, plan za tržišnu integraciju IBEX sa evropskim berzama, preuzimanje udela u terminalu za tečni gas u Aleksandropolisu od strane bugarskog operatora.

Važne strukturne reforme u bugarskom energetsom sektoru ostale su samo namere. Akcije vlade, vođene sa dva motiva - neizbalansirani populizam, verovatno zbog nedostatka hrabrosti, i želja da se udovolji svim geopolitičkim strujanjima kroz Bugarsku, doveli su do ozbiljnih nepovratnih distorzija u sektoru, za šta će biti plaćena visoka cena. Budući bankroti strukturnih energetske kompanija, potpuni odliv stranih investicija, odlaganje liberalizacija tržišta, odbacivanje realnosti izbegavanje javne rasprave o problemima, glavne su odlike današnje bugarske energetske politike.

Šta će se neizbežno dogoditi u naredne tri godine, što će aktivirati svojevrsni bugarski Armagedon u energetsom sektoru?

Neuspeh projekta NE Belene izazvaće kolaps

Sve je jasnije da su najnoviji pokušaji za realizaciju projekta NE Belene osuđeni na propast iz brojnih razloga, ali glavni je nekompetentnost i nepoznavanje novih zahteva u Evropi za nuklearne projekte.

U osnovi svega je oklevanje odgovornih da čuju mišljenja stručnjaka i odluka da verno slede utopijske ideje političkog rukovodstva. Odlaganje ovog projekta ne može se nastaviti posle 2021. godine - ili će biti dostavljene ponude (svakako sa zahtevom za državnu podršku, koji neće biti prihvaćen) ili će postupak morati da se obustavi političkom odlukom. Međutim, priznavanje kraja eksperimenta NE Belene dovešće do obračuna kao pasive trenutnih vanbilansnih troškova NEK-a za projekat u iznosu od preko 3 milijarde leva (1,53 milijardi evra), što će dovesti do nesolventnosti kompanije. Kao vodeća kompanija u holdingu BEH, bankrot NEK-a verovatni će izazvati šokove i za druge kompanije u holdingu.

A za BEH i NEK nema drugog izlaza u slučaju zaustavljanja projekta Belene, osim prodaje kolateralne imovine poveriocima i bankama. Ovo je dug i složen postupak, a izazvaće i krajnje negativne reakcije u društvu. Ovoj pretnji mora se dodati i drugi značajan rizik za BEH - sve je problematičnija mogućnost refinansiranja zajma BEH u iznosu od 500 miliona evra, koji je 2013. godine uzela vlada Plamena Orešarskog, čiji rok dospelosti predstoji. U

pozadini ovih pesimističnih prognoza, pojavljuje se jedini mogući scenario za spasavanje BEH-a i NEK-a - da se imovina projekta Belene proda ili prenese i registruje kao imovina Nuklearne elektrane Kozloduj za izgradnju novih zamenskih kapaciteta. Iako bi ovo bio složen i rizičan postupak, to je jedini mogući izlaz iz pat pozicije. Za tako složenu proceduru mora se konsultovati i Evropska komisija, zbog mogućnosti da se to kvalifikuje kao nezakonita državna pomoć.

Zablude o perspektivama termoelektrana na ugalj

Akcije, politike i obećanja o stabilizaciji državnih kompanija NEK, Mini Marica Istok i TE Marica Istok 2 mogu se oceniti kao demagogija, pri čemu se hitne radikalne tržišne reforme već dugo odlažu, dok kompanije nastavljaju da tonu. Doneta je apsurdna neustavna odluka Narodne skupštine od 31. januara 2020. godine o podršci kompleksu Marica Istok, što je sramota za bugarski parlamentarizam, jer ne samo da je u suprotnosti sa tržišnim razvojem sektora, već je i diskriminatorna u odnosu na druge elektrane na ugalj. A u objavljenom nacrtu nove energetske strategije Bugarske, rad TE Marica Istok 2 i rudarske kompanije predviđen je u perspektivi do 2050. godine. Zanimljivo je kakvi su rezultati analiza o tome na koji način će tačno proizvodnja iz uglja biti konkurentna na tržištu, u pozadini sve strožih evropskih zahteva za smanjenje emisije ugljenika za 55% u periodu do 2030. godine?

Cilj koji vlada želi da postigne sa ovom strategijom je jasan - da udovolji rudarima, sindikatima, Rusiji, prekomorskim partnerima i delimično Evropi. Međutim, to su mehanički sastavljeni utopijski ciljevi, koji su kao integrisani pristup neizvodljivi jer su međusobno u sukobu. TE Marica Istok 2 dobila je nekoliko puta značajnu finansijsku subvenciju od BEH-a u vidu povećanja kapitala za plaćanje svojih emisija, što, iako je legitimno, iskrivljuje tržište i dovodi u predvidljivi ćorsokak. I definitivno povećava cene na regulisanom i slobodnom tržištu uvećanjem tzv. „obaveza prema društvu“. Mogućnosti za dalju podršku TE Marica Istok 2 od 2021. godine biće već potpuno iscrpljene. Stručnjaci i potrošači moraju znati da ova politika dovodi do poskupljenja električne energije i povećanja državnih rashoda. Signali EK koji se odnose na tranziciju regiona uglja dokazuju da je Bugarska zakazala i krajnje je neizvesno da li će se primeniti mehanizam kapaciteta, odnosno, ako se primeni, on neće obezbediti opterećenje termoelektrana u kompleksu Marica Istok u meri u kojoj je neophodno da bi one bile profitabilne, a samim tim i rudnici.

Takođe, jedan od najozbiljnijih rizika za likvidnost rudnika Marica Istok nastaće posle povlačenja TE Marica Istok 2, verovatno 2022. godine, kada se očekuje da će proizvodnja uglja u kompleksu pasti za više od 50%. To će izazvati vrlo ozbiljan šok u kompaniji i verovatno će dovesti do ukidanja radnih mesta i zatvaranja jednog ili dva od ukupno tri

rudnika.

Očekivani potresi na tržištu električne energije

Obaveze preuzete prema EK, koje se odnose na sprovođenje već dugo odlagane reforme veleprodajnog tržišta električne energije od 01. jula 2021. godine, uključujući obavezu NEK da prodaje električnu energiju na regulisanom tržištu prema novom tržišnom modelu, dovešće do pritisaka na cenu električne energije. Paralelno sa tim, tekući procesi povezani sa izlaskom na slobodno tržište malih i mikro preduzeća neizbežno će izazvati turbulencije na tržištu. To će prouzrokovati novo nezadovoljstvo industrijskih i malih potrošača van kategorije domaćinstava, ali mogućnosti da utiču na ove procese gotovo da ne postoje zbog fragmentiranog tržišta.

U 2022. godini još jedna velika grupa potrošača – domaćinstva – takođe će morati da izađe na slobodno tržište. Ovo predstavlja vrlo ozbiljnu reformu tržišta, ali nedostatak spremnosti i kratak pripremni period ponovo će dovesti u opasnost čitav proces i verovatno stvoriti prostor za pritužbe i žalbe.

Ovi događaji stvorice kombinaciju dva negativna trenda – s jedne strane širokog spektra negativno raspoloženih kućnih i industrijskih potrošača, a s druge – državnih energetske kompanije sa iscrpljenim resursima. To će prouzrokovati akumulaciju rizika od tržišnih šokova i socijalnog nezadovoljstva. Ovde se mora izričito naglasiti važnost vladinog upornog potcenjivanja sistema kategorizacije i mera za podršku energetski ugroženim domaćinstvima. Nedostatak adekvatne državne politike u pogledu energetske siromaštva predstavlja glavnu prepreku uspešnoj liberalizaciji energetske tržišta, njegovoj regionalnoj integraciji, stvaranju atraktivnih uslova za strana ulaganja i, kao rezultat, otvaranju novih radnih mesta.

Bugarsko „žongliranje“ sa Zelenim dogovorom biće završeno

Trzavice oko ove važne teme i obmanjivanje hiljada radnika u sektoru uglja već izoluju zemlju, koja gubi milijarde iz sredstava Fonda za fer tranziciju. Bugarska će uskoro propustiti poslednji voz za konverziju pojedinih termoelektrana sa uglja na prirodni gas, što je i dalje prihvatljivo, međutim, od 2022. godine finansijske institucije u svetu neće finansirati ni gasne ni nuklearne projekte.

Moramo otvoreno kvalifikovati Nacionalni energetske i klimatske kao pogrešan i sa neprihvatljivo neambicioznim ciljevima. O izgradnji novih kapaciteta obnovljivih izvora energije govori se uzgred, ne uzimajući u obzir njihove prednosti, realne mogućnosti i trenutne ekonomske prednosti distribuirane proizvodnje koje pružaju.

Pod tim uslovima, Bugarska će 2022. godine morati da pripremi i podnese EK reviziju sprovođenja srednjoročnih ciljeva prema NEKP-u, što neće biti lako, jer je Zeleni zakon EU već stupio na snagu i Bugarska neće imati opravdanje za sprovođenje tako niskih nacionalnih ciljeva i nerealnih planova za ulogu elektrana na uglj. U međuvremenu, priliku da apsorbaju 1,8 biliona evra iz evropskih fondova i drugih izvora sada će koristiti druge „ugljene“ zemlje.

Pojaviće se rizici projekta Turski/Balkanski tok

Ovaj projekat, kao i NE Belene, „začet je u grehu“, tokom zvanične posete članova bugarske vlade Gazpromu 2017. godine i potpisivanja Mape puta. Svi pokušaji saznanja o detaljima postignutih dogovora bili su neuspješni. Zvaničan zahtev za pristup dokumentu prema Zakonu o pristupu javnim informacijama bio je odbijen.

Očigledno je da se radi o ugovorima tipa rusi daju gas za tranzit kroz Bugarsku, Bugarska gradi gasovod na svoj račun i na sopstveni rizik. A šta je bugarski interes, zasada nije jasno. U svetlu ovih rizika za zemlju i za Bulgartransgaz, mogla bi postojati i dobra strana – realizacija Balkanskog toka stvara priliku za gasifikaciju podunavskih gradova, opštine Kozloduj i čitave severozapadne Bugarske. Na nesreću, međutim, ova mogućnost nije uzeta u obzir, jer se prema nezvaničnim podacima ne grade sklopke za skretanje gasovoda do ovih gradova. Iako se po projektu Balkanski tok gradi kao produžetak bugarskog prenosnog sistema gasa, a ne kao tranzitni gasovod za ruski prirodni gas.

Neizvesna budućnost ugovora o snabdevanju prirodnim gasom prema postojećoj šemi

Trenutni ugovor o isporuci prirodnog gasa sa Gazpromom ističe krajem 2022. godine. Kakva je prognoza za njegovu budućnost za sada nema zvaničnih informacija, a diversifikaciju izvora prirodnog gasa stalno se odlaže.

Kao rezultat kašnjenja projekta terminala u Aleksandropolisu, kao i projekta gasovoda Komotini – Stara Zagora, pozicija Bugarske u budućim pregovorima sa Gazpromom 2022. godine o novom ugovoru za isporuku prirodnog gasa iz Rusije biće mnogo teža.

To bi mogla kompenzovati aktivna politika Bugarske za snabdevanje tečnim prirodnim gasom iz Turske preko terminala za regasifikaciju na Mramornom moru. Međutim, ovu opciju, koja bi mogla biti realizovana u kratkom roku, bugarska i turska strana uopšte ne komentarišu.

Nedostatak stručnog kadra

Svi priznaju, ali niko ne radi ništa na rešavanju još jednog kritičnog problema - sve akutnije krize nedostatka stručnjaka za energetske inženjere. Dotle je došlo da se na operativna radna mesta postavljaju ljudi bez kvalifikacija, koji su prošli na brzinu organizovane kurseve prekvalifikacije.

Država mora da sasluša više puta izraženu zabrinutost na forumima i od strane uprave NE Kozloduj da postoji ozbiljan problem sa osobljem, a posebno sa operativnim radnicima, koji može postati pretnja u smislu sigurnosti postrojenja ako se ne preduzmu hitne mere.

Izvor: capital.bg